

УДК 37.013

Логвиненко Ю.В., Мазуренко В.О.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

А Розглянуті виклики, що стоять перед українською системою освіти. Зроблений аналіз полярних поглядів, які простежуються у «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років», проекті Закону України «Про освіту» та інших документах, де подаються перспективні напрями розвитку освіти України.

Ключові слова: громадянська позиція, зміни, концепція, реформи, ризики, справедливість, сучасний учитель.

Постановка проблеми. Доступ кожного громадянина до вільного вибору власного розвитку, справедливості, гідної праці та відповідної платні за неї, створення умов, за яких його чують, і є можливість відстояти власну громадянську позицію – це основна ідея сучасного прогресивного розвитку українського суспільства. Саме цим і визначається місія системи освіти на наступні 10–20 років. Майбутнє нашої держави пов'язане із системними реформами і довгоочікуваними змінами освіти як основного чинника та провідника суспільного розвитку. Це можливо лише за умови готовності суспільства та кожного громадянина до його реалізації. У цьому, без перебільшення, і полягає надскладне і дуже актуальне завдання української освіти сьогодні – готувати кожну людину, її світогляд до реформ, що сприятимуть прогресу розвитку суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемою підготовки українського суспільства та освітньої системи до майбутніх реформ і змін, що з ними пов'язані, займаються провідні органи державної влади, вчені, активні освітяни та громадськість, серед них: В.П. Андрущенко, П.С. Атаманчук, Г.Є. Гевко, Л.М. Гриневич, М.З. Згуровський, Л.М. Карамушка, С.М. Квіт, В.Г. Кремень, В.В. Олійник, П.Б. Полянський, В.О. Цикін, які висловили свою позицію в низці наукових праць, що лягли в основу нашого розуміння перспектив розвитку освіти України.

Мета статті – розкрити проблеми і перспективи розвитку сучасної української освіти та визначити зв'язок реформ освіти з успішним формуванням сучасного громадянського українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Ураховуючи той факт, що освіта особистості повинна підлягати доцільному вдосконаленню протягом усього життя, то очікувані зміни є реальним продуктом роботи освітньої галузі з точки зору забезпечення підґрунтя для реформування сучасної України. На наш погляд, освіта

в широкому значенні цього слова має не тільки надавати рекомендації з вирішення конкретних нагальних проблем, а й досліджувати та відкривати сенси майбутнього розвитку суспільства і власне освіти як інституту, що сприяє підвищенню якості людського потенціалу. Підготовка, підвищення кваліфікації, надання новітніх знань зі сфери хай-тек технологій трудовим ресурсам, громадянської освіти – це напрям у майбутнє, а процес такого навчання відповідає ознакам превентивної освіти. Передбачення політичних, соціальних, економічних напрямів розвитку держави та їхніх наслідків для суспільства України є важливим фактором визначення правил поведінки у багатовекторному і непростої світі. Останнє твердження підкріплюється подіями, в які втягується весь сучасний глобалізований світ.

Скрутне становище на сході України – це результат негнатовних геополітичних викликів, які без негайного вирішення можуть створити передумови світової війни. Соціально-гуманітарні технології, що повинні набирати оберти й охоплювати весь спектр людських ресурсів, саме тепер виявили неготовність системи освіти і суспільства в цілому до такого повороту подій. Ніхто не очікував, що в ХХІ ст. знайдеться бодай одна цивілізована держава, яка піде всупереч прийнятим правилам мирного співіснування в післявоєнному політикумі. Тому не можна скидати з рахунків аномальної поведінки політичної еліти будь-якої окремо взятої держави.

Багатополярність сучасного світу вимагає відповідних адекватних дій. Дії, як реакція на ризики, мають готуватися заздалегідь. Існує достатня кількість науково-дослідних центрів, інститутів та інших організаційних форм, що мають проводити аналіз стратегічного розвитку подій на локальному рівні та міждержавних устремлень у межах континенту, а, можливо, і за його межами. Постає питання: невже ніхто не міг передбачити того, що готувалося в Криму

та сході України? Важко повірити в те, що не було інформації про підготовку соціально-гуманітарного вибуху, який призвів до горя в багатьох українських сім'ях. Можливо, для певної групи високопосадовців такий хід подій був бажаним, бо саме за таких обставин вони б ще довго могли незаконно збагачуватися і захоплювати ресурси нашої батьківщини. Система освіти має нести відповідальність за формування моральності майбутніх фахівців – від лікаря, вчителя, менеджера до політичної еліти.

Зазначені передумови розвитку нового суспільства поставлені на обговорення у вигляді законодавчої ініціативи освітніх реформ, що забезпечать зміну суспільних відносин через майбутню реформовану систему освіти. Журнал «Сучасна школа України» за листопад 2014 року під титульною назвою «Реформи чи імітація?», прагнучи до обговорення та дискусії,

навів декілька полярних поглядів на способи розвитку та реформування освіти України. Перш за все можемо назвати «Концепцію розвитку освіти України на період 2015–2025 років», проект Закону України «Про освіту», «Стратегічне бачення «Нова країна». Три нові законодавчі акти та новий Закон України «Про вищу освіту» мають на меті змінити основоположні принципи формування громадянина України, але в цих документах містяться істотні суперечності, а в деяких положеннях навіть протилежні підходи у вирішенні нагальних проблем освіти. Наприклад, у «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років» і в проекті Закону України «Про освіту» містяться два полярні підходи у визначенні майбутнього розвитку випускників, а саме: з одного боку, пропонується моніторинг якості освіти у вигляді ЗНО, а з іншого, – складання іспитів (табл. 1):

Таблиця 1.

Порівняльні характеристики моніторингу якості освіти та визначення освітньої траєкторії учнів ЗОШ

№ з/п	Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років	Проект Закону України «Про освіту»
1.	Перехід учня після закінчення початкової школи (I ст.) до базової школи (II ст.) на підставі ЗНО	Перехід учня після закінчення початкової школи (I ст.) до основної школи (II ст.) на підставі випускних екзаменів, що визначаються МОН для отримання свідоцтва про закінчення ПШ. Основна школа: класична або академічна (гімназія).
2.	Перехід учня з базової школи (II ст.) до старшої (III ст.) на підставі ЗНО. Визначається траєкторія освіти: професійна школа і вихід на ринок праці; професійний ліцей (здобуття професійної освіти); академічний ліцей, гімназія (підготовка до здобуття вищої освіти).	Перехід учня з ОШ до старшої (ліцейної). На підставі складання екзаменів, що зумовлює МОН, видаються відповідні свідоцтва. Ліцей може бути лише профільним: класичний (гуманітарний) або академічний (природознавчий). У класичному вивчаються літератури та мови; в академічному – математика, фізика, інформатика. Для обох профілів обов'язковими є історія та українська мова. По закінченню ОШ за кількістю балів відбувається перехід до СШ або ПТУ.
3.	По закінченню старшої школи (III ст.) учні отримують атестат та здають ЗНО для вступу у ВНЗ.	По закінченню старшої школи (III ст.) учні здають матуру й отримують атестат із рішенням ДЕК про можливість вступу до ВНЗ без вступних екзаменів; або, залежно від балів атестату, здають вступні іспити до ВНЗ на загальних підставах.

Примітка: ЗНО – зовнішнє незалежне оцінювання; ПШ – початкова школа I ст.; ОШ – основна школа II ст.; СШ – старша школа III ст.; ДЕК – державна екзаменаційна комісія; ПТУ – професійно-технічне училище.

Як бачимо з табл. 1, у розглянутих документах пропонуються два полярні підходи до визначення майбутнього школярів – через проведення ЗНО або ДЕК. Щодо проведення ЗНО, то, на нашу думку, повинна працювати умова чистого експерименту із недопущенням ручного управління в процесі визначення якості отриманої учнями освіти. Іншими словами, учні повинні перебувати в однакових умовах, коли вплинути на результат ЗНО практично неможливо. Так, майбутні студенти починають формувати власну життєву позицію, враховуючи особисті прагнення, здібності та можливості. Це позитивний бік першого підходу, але при цьому можуть втрачатися особливі здібності молоді людини, на які рекомендують звертати увагу майже всі рішення самітів учасників Болонського процесу. Мова йде про забезпечення підтримки найтворчіших, критично мислячих і відповідальних молодих людей, які потрібні для економічного зростання та стійкого розвитку демократії в нашій державі.

Яким же чином, використовуючи перший підхід, врахувати особливі здібності учня? На наш погляд, таких дітей повинні відслідковувати, перш за все, на олімпіадах, різноманітних конкурсах для талановитої мо-

лоді та виставках досягнень позашкільних гуртків. До комісій на таких конкурсах варто залучати представників відповідних галузей економіки, бізнесу, Міністерства оборони, ВНЗ та представників громадськості. Необхідно зазначити ще один позитивний момент у застосуванні першого підходу – це відсутність людського фактору у визначенні якісної освітньої характеристики учня. Сьогоднішня наша держава таке, що наявність людського фактору може супроводжуватися появою корупційних схем, тому ЗНО на сучасному етапі є найкращим варіантом визначення майбутнього випускників загальноосвітніх навчальних закладів.

Другий підхід також має право на існування та впровадження в роботу освітньої системи, але при відсутності залежності членів ДЕК від батьків, провайдерів, учнів. Найдоцільнішим фактором, що зумовлює впровадження ДЕК, є реальний відбір талановитих учнів і надання їм можливості безперешкодного вступу до ВНЗ.

Обидва підходи повинні пройти етап обговорення в педагогічних і наукових колах і після комплексних удосконалень можуть знайти своє місце в майбутній освіті України.

Ще одним прикладом протиріччя в підходах до реформування освіти є визначення стратифікації вищої освіти в Законі України «Про вищу освіту» і в «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років».

Якщо в Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що вона має 5 рівнів (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор), то в Концепції передбачається трирівнева вища освіта (бакалавр, магістр, доктор філософії). Україна приєдналася до Болонського процесу ще в 2005 р., однак до цього часу не прийнято рішення щодо переходу до трирівневої вищої освіти. Якщо сама освіта, як навігатор розвитку суспільства, не готова до впровадження, хоча б основних правил держав-учасниць Болонського процесу, то що можна говорити про готовність суспільства до входу в Європейський Союз.

На перший план знову виходить питання неготовності кожного громадянина України до реформ і змін, що з ними пов'язані. За таких умов, коли завдання підготувати молодь до змін покладається в основному на освіту, то варто відзначити, що в цьому копіткому, важкому та почесному процесі особливе місце належить учителю. Постає питання, його професійна компетентність, імідж, престиж, авторитет набувають надзвичайно важливого значення в контексті переходу до нового типу суспільства. Йдеться, по суті, про становлення фахівця з інноваційним типом світосприйняття та світобачення.

Для виконання стратегічного завдання розвитку держави український педагог повинен в усіх аспектах відповідати цьому призначенню. Учитель має вчитися протягом усього життя, щоб формувати у своїх учнів розуміння необхідності саморозвитку, самовдосконалення, неперервності навчання, бо «...найбільше, що не влаштовує закордонних роботодавців у підготовці наших фахівців – низька дієвість знань. За експертними оцінками, цим параметром поступаємося найбільше» [1].

Завдання підготовки та виховання молодих людей, для яких моральні цінності понад усе і власні інтереси не превалюють над суспільними цінностями, – є архіскладним завданням. Приклади дійсних патріотів новітньої історії нашої держави вже має. «Небесна сотня», яка запалює і буде запалювати душі громадян нашої держави, відкрила нові перспективи і висунула нові політичні виклики, дала поштовх для виховання громадян України на нових цінностях. Підтвердженням цьому є патріотичний порив нашої молоді стати на захист рідної Батьківщини у рядах добровольчих батальйонів, Національної гвардії та в регулярних Збройних Силах України. Використовуючи патріотичне минуле й нинішнє, вчитель має формувати майбутніх громадян, які створять суспільство, де кожна людина буде відчувати себе гідно й щасливо. Для виконання

цього стратегічного завдання педагог сам повинен у всіх аспектах відповідати цьому призначенню.

Трансформація українського суспільства ставить до системи освіти все вищі вимоги. Повна їх реалізація – це проблема, яка нині особливо актуальна й остаточно не вирішена. Цілеспрямоване та повне вирішення даної проблеми вимагає докорінних реформ із обов'язковим урахуванням всесвітніх змін і змін Європейського континенту.

Держава поки що тільки декларує зусилля щодо підняття престижності освіти, підвищення рівня вчительського авторитету. На практиці ж конкретні дії щодо втілення в життя юридично-правових, матеріально-технічних і фінансових основ державної програми розвитку освіти поки що гальмуються.

Висновки. Успішність перебудови нашого суспільства залежить від готовності системи освіти до реформування та приходу довгоочікуваних змін у життя кожного громадянина. Сьогоднішня та майбутня українська держава завжди буде віддзеркалюватися станом і статусом громадянина як кореляційної залежності від глибини й ефективності впливу освіти на формування його світогляду.

Роль системи освіти у підготовці молодих людей до життя в теперішніх реаліях надважлива. Головним у цьому є формування у молоді патріотизму, справедливості, моральності, толерантності. Система освіти має визначитися у підходах оцінки якості освітніх послуг і майбутнього талановитої молоді як одного з перспективних чинників розвитку нашої держави.

Хочеться вірити, що зміни, на які очікує народ України, підвищать якість життя кожної конкретної людини. Шлях до змін лежить через систему освіти і через творчу працю сучасного вчителя. Надзвичайного значення набуває прагнення вчителя власною компетенцією та іміджем відповідати сучасним викликам сьогодення. Реалізація зазначеного прагнення має здійснюватися через самоосвіту, самовдосконалення та систему післядипломної педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Атаманчук, П. С. Дієвість знань як головна ознака якості освіти [Електронний ресурс] / П. С. Атаманчук, О. В. Бордюг – Режим доступу : http://www.mvf.kam-pod.org/zbirnyku/zbirnyk14/e-book/4_02_Atamanchuk_Bordyuh.pdf
2. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років // Сучасна школа України. – 2014. – №11 (275). – С. 6–20.
3. Лимонова, Н. Стратегічне бачення «Нова країна» / Н. Лимонова // Сучасна школа України. – 2014. – №11 (275). – С. 20–26.
4. Основні положення проекту Закону України «Про вищу освіту» (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/news/archives/news/88/osnovni-polozhennya-proektu-zakonu-ukrajini-pro-vishchu-osvitu-nova-redaktsiya>

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 03.04.2015

Логвиненко Ю.В., Мазуренко В.А. Трансформація системи образования Украины под влиянием демократических преобразований украинского общества.

А *Рассмотрены вызовы, что стоят перед системой образования. Осуществлён анализ полярных взглядов, которые рассматриваются в «Концепции развития образования Украины на период 2015–2025 годов», проекте Закона Украины «Про образование» и других документах, где раскрываются перспективные направления развития образования Украины.*

Ключевые слова: гражданская позиция, перемены, концепция, реформы, риски, справедливость, современный учитель.

Logvynenko J. V., Mazurenko V.O. Transformation of Ukrainian education system under the influence of Ukraine democratic reforms in ukrainian society.

S *The article examines the challenges facing the Ukrainian education system. The analysis of polar views that can be traced in the «Concept of Education of Ukraine for 2015–2025 years» the project Law of Ukraine about Education and other documents serving perspective directions of education in Ukraine.*

Key words: citizenship, change, concept, reforms, risks, justice, modern teacher.